

„Készséggel sorakozunk mindig azokhoz, kik a jogtudomány fejlődésében a közjólétet látják felhívni. Készséggel szentelünk e lapon minden sort, munkásságunkban minden erőt az új lángra szított oltárnak, mely fölött a jog istensége áll.”

Ökröss Bálint: A szerkesztő előszava
Jogtudományi Közlöny
Pest, Januarius 2. 1866. évfolyam, 2. old.

JURISPRUDENTIAL BULLETIN / RECHTSWISSENSCHAFTLICHE MITTEILUNGEN

CONTENTS / INHALT

Studies / Abhandlungen

LAJOS VÉKÁS:

István Szász's Draft Act in the Historical Light of the
Codification of Private International Law /
Der Gesetzentwurf von István Szász im geschichtlichen
Spiegel der Kodifikation des internationalen Privatrechts 185

NÓRA JAKAB – LAURA BERÉNYI –
BERNADETT SOLYMOSI-SZEKERES:

Data Protection in Transnational Companies from the
Perspective of Labor Law /
Datenschutzpraxis der transnationalen Unternehmen im
Spiegel der arbeitsrechtlichen Regelung 191

RICHÁRD SCHMIDT:

Arbitration Kompetenz-Kompetenz and its Erosion /
Inländische Erosion der schiedsrichterlichen Kompetenz-
Kompetenz 198

Review / Rundschau

TAMÁS ANTAL:

Political Science Addresses of Dezső Szilágyi on the
Budapest University (1874–1889) /
Vorträge von Dezső Szilágyi über Politiklehre an der
Universität Budapest (1874–1889) 209

GÁBOR MÉLYPATAKI:

Special Mathematics of Social Law – Examination of Need
for Cash and Benefits in Kind /
Die eigenartige Mathematik des Sozialgesetzes – Prüfung
der Bedarfsabhängigkeit in Zusammenhang mit Geld- und
Sachleistungen 216

Legal Life, Legal Literature / Rechtsliteratur – Rechtsleben

ANDRÁS JÓZSEF POMEISL:

Exotic Example – Domestic Lessons /
Exotisches Beispiel – mit inländischen Erkenntnissen 223

ALIZ NAGY:

On the Book "Fight for the Constitution" /
On the Book „Fight for the Constitution“ 225

A KIADVÁNY
A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

Az MTA Állam- és Jogtudományi
Bizottságának folyóirata

A Szerkesztőbizottság vezetője:
Dr. Korinek László

A Szerkesztőbizottság tagjai:
Dr. Hamza Gábor, Dr. Lamm Vanda,
Dr. Szalma József

Főszerkesztő: Dr. Vörös Imre

Szerkesztők: Dr. Szalai Éva,
Dr. Udvary Sándor

A szerkesztőség címe: 1037 Budapest,
Montevideo u. 14.

A kéziratokra vonatkozó formai
követelményeket a
https://hvgorac.hu/Jogtudomanyi_Kozlony_oldalon_az_„Impresszum”_aloldalon_elérhető_„Szerkesztési_útmutató”_tartalmazza

Kéziratot nem őrzünk meg és nem
küldünk vissza. Amennyiben szerzőnk
valamelyik egyetem állam-
és jogtudományi karán tevékenykedik,
a Jogtudományi Közlöny szerkesztősége
csak az egyetem megjelölésével közli
a szerző beosztását. A kar, tanszék
megjelölését csak abban az esetben
közöljük, ha nem jogtudományi
karon tevékenykedő szerzőről
van szó. Igazgatási jellegű funkció
(tanszékvezető, igazgató stb.) közlését
a Szerkesztőbizottság ugyancsak
mellőzi.

A publikálással kapcsolatos további
kérdések a voros44@gmail.com címre
küldhetők.

A Kiadó a lapban megjelenő
tanulmányok szerzőinek azonos
összegű honoráriumot fizet.

Kiadja a HVG-ORAC
Lap- és Könyvkiadó Kft.

hvgorac

Lap- és Könyvkiadó Kft.

Előfizetési díja a 2020. évre: 24 000 Ft.
2020-ban az egyes lapszámok külön is
megvásárolhatók 2000 Ft/szám áron.

Nyomdai munkálatok: Multiszolg Bt.

HU ISSN 0021-7166

A Jogtudományi Közlöny 2000
és 2019 közötti lapszámaiban
megjelent írások teljes szöveggel,
online kutathatók a Jogkódeken.
www.jogkodex.hu

Jogkódex
Internetes jogi tudástár

Schmidt Richárd ügyvéd (Budapest)

A választottbírói Kompetenz-Kompetenz hazai eróziója

Ki fizeti a jogbizonytalanság árát?

A Kompetenz-Kompetenz elv a választottbíráskodás egyik sarokköve, melynek megfelelő működése alapvető feltétele ezen alternatív vitarendezési mód sikerességének. Magyarországon az UNCITRAL Modelltörvény átültetése óta a Kompetenz-Kompetenz elv fokozatos eróziója figyelhető meg, aminek a következménye az össztársadalmi szinten finanszírozott jogbizonytalanság, a folyamat végső költségviselője pedig maga a választottbíráskodás, mivel a bizonytalan vitarendezési módoktól a gazdasági szereplők általában elfordulhatnak. Azonosítani célszerű tehát azokat a pontokat, ahol változtatni kellene a jelenlegi joggyakorlaton annak érdekében, hogy a választottbíráskodás hazánkban valóban reális alternatívája lehessen a polgári pernek.

I. Bevezetés

Ha bárkit megkérdeznénk arról, hogy jogpolitikai szempontból helyes-e jogviták nem érdemi kérdésével kapcsolatban jogbizonytalan helyzeteket hosszú ideig fenntartani, nagy valószínűséggel nemleges választ kapnánk. Ha azt is megkérdeznénk, hogy helyes-e a jogbizonytalan helyzet fenntartására nagyobb mennyiségű emberi és anyagi erőforrást áldozni – és tenni ezt részben azok számlájára, akik a jogvitában nem érdekeltek –, az újabb nemleges válasz még inkább vélelmezhető. Bármilyen magától értetődőnek tűnnek a fenti kérdésre adott válaszok, a választottbírói hatásköri viták kapcsán az utóbbi évtized hazai joggyakorlata úgy tűnik, nem feltétlenül jut ugyanilyen következtetésekre. Ennek alapvető oka az, hogy UNCITRAL Modelltörvény¹ (a továbbiakban: Modelltörvény) 1994. évi átültetése óta hazánkban a Kompetenz-Kompetenz² elv folyamatos eróziója figyelhető meg. Holott a Kompetenz-Kompetenz a modern vá-

lasztottbíráskodás egyik sarokköve, mely ennek az alternatív vitarendezési módnak a hatékonyságát hivatott biztosítani, szoros összefüggésben a választottbírói megállapodásnak az azt tartalmazó szerződéstől való elválaszthatóságát hirdető „separability” elvvel. A Kompetenz-Kompetenz alapján egyrészt a választottbírók jogosultak arra, hogy ne csak a felek érdemi jogvitájában, hanem a saját hatáskörük kapcsán felmerülő vitában is maguk döntsenek (*Kompetenz-Kompetenz pozitív oldala*), másrészt az állami bíróságoknak főszabályként tartózkodniuk kell attól, hogy olyan ügyben eljárjanak, melyet a felek választottbírói útra utaltak (*Kompetenz-Kompetenz negatív oldala*).

A fentiek hiányában a választottbíráskodás egyik fő célja és ígérete, a hatékonyság szenved csorbát, hiszen egy leleményes alperes a választottbírói hatáskörének megkérdőjelezésével egyből, még a jogvita érdemi kérdéseinek vizsgálata előtt az állami bíróság elé terelhetné a hatásköri vitát, hátráltatva a jogvita érdemi eldöntését. A Kompetenz-Kompetenz elv alapján erre azonban nincs módja, mivel a választottbírók hatásköri kifogás esetén is jogosultak folytatni az eljárást, sőt abban ítéletet is hozhatnak. Ugyanakkor a modern választottbírói jogokban a Kompetenz-Kompetenz elv nem abszolút, mivel a választottbírói hatáskör fennállása kérdésében az „utolsó szót” rendszerint az állami bíróság mondja ki, akár a választottbírói eljárás megindítása előtt, illetve az alatt, akár a választottbírói ítélet elleni érvénytelenítési perben, vagy a választottbírói ítélet végrehajtására irányuló eljárásban. Így a választottbíráskodás hatékony működését a Kompetenz-Kompetenz pozitív és negatív oldala közötti egyensúly garantálja.

1 Az Egyesült Nemzetek Szervezete Nemzetközi Kereskedelmi Jogi Bizottsága által 1985-ben kiadott, 2006-ban felülvizsgált nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodásról szóló Modelltörvény („Modelltörvény”). A Modelltörvény 8. cikke a Kompetenz-Kompetenz tétel negatív oldaláról, míg 16. cikke annak pozitív oldaláról rendelkezik.

2 Az elvet a különböző nyelvterületeken eltérően használják (németül *Kompetenz-Kompetenz*, angolul *Competence-Competence*, franciául *Compétence-Compétence*). A gyakorlatban a német *Kompetenz-Kompetenz* elnevezés terjedt el, mely eredeti tartalma szerint a választottbírói hatáskörrel való végleges, bírói felülvizsgálat nélküli választottbírói döntésre utal, ugyanakkor ezt a nézetet Németországban jelenleg elutasítják. Ld. FOUCHARD, PHILIPPE – GAILLARD, ÉMANUELLE – GOLDMAN, BERNARD: *Fouchard, Gaillard, Goldman on International Commercial Arbitration*, Kluwer Law International 1999. 396–397. Ennek ellenére, figyelemmel arra, hogy a nemzetközi gyakorlatban és hazánkban is leginkább a német megjelölés terjedt el, e dolgozatban is ezt a terminológiát használjuk.

Tanulmány

II. Problémafelvetés

A fentiekből láthatóan a választottbíróági hatásköri vita³ az eljárás különböző szakaszaiban különböző fórumok előtt merülhet fel, ugyanakkor a felek szempontjából – és ahogy látni fogjuk, végső soron összetársadalmi szempontból – egyáltalán nem közömbös, hogy *mely időpontban dől el véglegesen*. Amikor egy nagy terjedelmű bizonyítással járó választottbíróági eljárásban meghozott ítéletet követően az állami bíróság egy érvénytelenítési perben állapítja meg, hogy a választottbíróáságnak eleve nem is volt hatásköre érdemi döntést hozni a jogvitában, akkor a hosszú ideig tartó jogbizonytalanság mellett nem nehéz elképzelni, hogy a mindez mennyi felesleges idővel és költséggel járt a felek számára. Ugyanakkor az a megoldás sem problémamentes, amennyiben a választottbíróági hatásköri vita kapcsán a választottbírókat megelőzően dönthetnek az állami bíróságok. Amennyiben az egyik fél a választottbíróági szerződést vitatva egy párhuzamos pert indít az állami bíróság előtt, az azzal jár, hogy a választottbíróági hatásköri vita egyszerre két bírói fórum előtt folyik, és óhatatlan felmerül a kérdés, nem luxus-e egyidejűleg anyagi és emberi erőforrástallokálni egy olyan problémára, melyet már egy másik fórum egyébként is vizsgál. A fentiek alapján felmerül a kérdés, hogyan lehet elérni azt, hogy a választottbíróági hatásköri vitában minél hamarabb, minél kevesebb társadalmi és magán erőforrás felhasználásával szülessen döntés, elkerülve azt, hogy csak a két párhuzamos vitarendezési eljárás teljes körű lefolytatását követően kapunk választ a „ki dönt, hogy ki dönt” kérdésre. Az, hogy a fenti kérdésekre egy jogrendszer milyen választ ad, nagyban attól függ, hogy tételes joga és bíróságai milyen erős vagy gyenge hatást tulajdonítanak a *Kompetenz-Kompetenz* elv pozitív és negatív oldalának, és az elv két oldala között milyen az egyensúly:

1. Így a *Kompetenz-Kompetenz* pozitív oldala kapcsán alapvető kérdésként merül fel, hogy milyen súlya van egy pozitív választottbíróági hatásköri döntésnek. Egy ilyen döntés elleni jogorvoslat elmulasztásának van-e ún. *prekluzív* hatása, így kizárja-e, hogy a döntést későbbi vitatni lehessen? (A *Kompetenz-Kompetenz* pozitív oldal erőssége.)

2. A *Kompetenz-Kompetenz* negatív oldala kapcsán alapvető kérdés, hogy dönthet-e az állami bíróság a választottbíróági hatásköri vitáról a választottbíróaságot megelőzően, és ilyen esetben sommás, *prima facie* jellegű, avagy teljes körű, *de novo* vizsgálat lefolytatására kerül sor. (A *Kompetenz-Kompetenz* negatív oldal erőssége.)

3. Végül kérdés, hogy a gyakorlatban mennyire biztosított a *Kompetenz-Kompetenz* elv két oldalának egyensúlya. Ezen belül a joggyakorlat ténylegesen alkalmazza-e azokat a szabályokat, melyek biztosítják, hogy minél korábban, a lehető legkevesebb idő- és költségráfordítással dőljön el a választottbíróági hatásköri vita? (*Választottbíróági hatásköri vita korai, végleges eldöntése*.)

Jelen dolgozat célja, hogy bemutassa, a fenti kérdésekre milyen válaszokat adnak egyrészt a nemzetközi jogforrások, illetve néhány a szerző által önkényesen kiválasztott jelentős választottbíráskodási kultúrával rendelkező ország. Másrészt a dolgozat elemzi, hogy a jelenlegi hazai jogrendszer és joggyakorlat által a fenti kérdésekre adott válaszok milyen következményekkel járnak a választottbíráskodás szempontjából. A tanulmány egyúttal azonosítja azokat a pontokat, ahol a jelenlegi megközelítésen változtatni kellene annak érdekében, hogy *Kompetenz-Kompetenz* elv megfelelően érvényesüljön, biztosítva a jogbiztonságot, az erőforrások hatékony felhasználását és végső soron a választottbíráskodás mint alternatív vitarendezési mód népszerűségét.

III. Nemzetközi jogforrások

Elsődlegesen röviden áttekintjük a választottbíráskodást szabályozó főbb nemzetközi jogforrások vonatkozó rendelkezéseit.

1. Az UNCITRAL Modell törvény szabályozása

Mivel a Modell törvény⁴ a választottbíráskodásnak nemcsak egy-egy részterületét, hanem az egész választottbíróági eljárást szabályozza, és világszerte több mint 80 ország, köztük hazánk is átültette nemzeti jogába, érdemes az elemzést ennél a jogforrásnál kezdeni.

A *Kompetenz-Kompetenz* negatív oldalát fogalmazza meg a Modell törvény 8 cikk (1)–(2) bekezdése, mely alapján azon állami bíróság, mely előtt egy választottbíróági megállapodás tárgyát képező ügyben keresetet indítottak, amennyiben ezt a fél legkésőbb az első érdemi perbeli nyilatkozatában kéri, választottbíróági útra utasítja a feleket, kivéve, ha megállapítja, hogy a választottbíróági megállapodás érvénytelen, hatálytalan vagy betarthatatlan. Ilyen kereset indítása esetén a választottbíróági eljárás megkezdődhet vagy folytatódhat és választottbíróági ítélet hozható, miközben a fenti kérdés az állami bíróság előtt van. A *Kompetenz-Kompetenz* pozitív oldalát is rögzíti a Modell törvény, amikor a 16. cikk (1) bekezdésében kimondja, hogy a választottbíróaság maga dönthet saját hatásköréről, ideértve a választottbíróági

³ Jelen tanulmányban a választottbíróági hatásköri vita magában foglalja a választottbíróági szerződés létre nem jötté, érvénytelenségé, hatálytalanságá, betarthatatlanságá miatti vitákat.

⁴ Ld. I. lj.

megállapodás létezésével vagy érvényességével kapcsolatos kifogásokat. A 16. cikk (2) bekezdése szabályozza, hogy az ilyen kifogásokat mikor lehet megtenni. A 16. cikk (3) bekezdése pedig akként rendelkezik, hogy a választottbíróság a hatásköri kifogásról dönthet akár előzetes kérdésként, akár ítéletében. Amennyiben a választottbíróság előzetes kérdésként megállapítja, hogy hatáskörrel rendelkezik, úgy bármelyik fél a döntés kézhezvételétől számított 30 napon belül bírósághoz fordulhat, melynek döntése ellen nincs fellebbezés, és ameddig a jogorvoslat elbírálása folyamatban van, a választottbíróság folytathatja eljárását és ítéletet hozhat. A Modelltörvényben a választottbíróság hatáskörének kérdése végül a 34. cikk (2) bekezdésében is felmerül, ahol az érvénytelen választottbírósági megállapodáson alapuló, vagy a felek választottbírósági megállapodásán „túlterjeszkedő” ítélet érvénytelenítése kerül szabályozásra.⁵

Ami az első kérdéskört illeti, a Modelltörvény hallgat arról, hogy a választottbíróság 16. cikk (3) bekezdése szerinti jogorvoslattal nem támadott pozitív hatásköri döntése *prekluzív* hatású-e, a kérdés eldöntését alapvetően a nemzeti jogalkotóra, illetve joggyakorlatra bízta.⁶

A Modelltörvény „nyitottan” szabályozza azt a kérdést is, hogy dönthet-e az állami bíróság előzetesen a választottbírói hatásköréről. Rendelkezései alapján nem kizárt, hogy az állami bíróság még a választottbírósági eljárás megkezdése előtt hozzon ilyen döntést, mintegy „kiüresítve” a *Kompetenz-Kompetenz* elv pozitív oldalát, de mód van arra is, hogy a választottbírósági eljárás alatt, vagy azt követően az ítélet érvénytelenítése körében döntsön az állami bíró a választottbírósági hatásköréről. Jóllehet a Modelltörvény történeti értelmezése alapján van, aki úgy véli, hogy az előzetes bírói kontroll csak sommás, *prima facie* jellegű lehet,⁷ meggyőzőnek tűnik az az álláspont, mely szerint a *prima facie*, vagy teljes, úgynevezett *de novo* vizsgálat kérdésében nem lehet egyértelműen állást foglalni a Modelltörvény rendelkezései alapján.⁸

Végül fontos kiemelni, hogy a Modelltörvény szabályai biztosítani igyekeznek azt a lehetőséget, hogy a választottbírósági hatásköri vitában lehetőleg mihamarabb végleges döntés szülessen, így amellet, hogy a hatáskör hiánya miatt az ítélet érvénytelenítése kérhető, az érdemi ítéletet megelőzően hozott pozitív választottbírósági hatásköri döntés ellen egy külön jogorvoslat kerül bevezetésre a Modelltörvény 16. cikk (3) bekezdése alapján.

2. Nemzetközi egyezmények

A problémafelvetésben említett kérdések megválaszolásához csak részben visznek közelebb a választottbíráskodás területén megkötött nemzetközi egyezmények. A New York-i Egyezmény⁹ II. cikk 3. pontja deklarálja a *Kompetenz-Kompetenz* negatív oldalát, kimondva, hogy az egyik fél kérelmére bármely Szerződő Állam bírósága választottbíráskodási eljárásra utasítja a feleket, ha olyan ügyben indítottak pert előtte, amelynek tárgyában a felek a jelen cikk értelmében megállapodást kötöttek, kivéve, ha megállapítja, hogy az említett megállapodás semmis, hatálytalan vagy nem teljesíthető. Az Európai Egyezmény¹⁰ a *Kompetenz-Kompetenz* elv deklarálásán túllépve részben választ ad a problémafelvetésben megfogalmazott második kérdésre, mikor akként rendelkezik, hogy amikor egy folyamatban lévő választottbíráskodási eljárás esetén a felek bármelyike ugyanabban az ügyben vagy a választottbíráskodási szerződés nem létezésének, semmisségének vagy érvénytelenné válásának megállapítása miatt az állami bírósághoz is fordul, ez utóbbi meghagyja az első hatásköri döntés lehetőségét a választottbíráskodásnak, amennyiben ez ellen nem szól „alapos ok”. A többi kérdésre azonban nem vezethető le egyértelmű válasz a fenti jogforrásokból, így érdemes néhány jogrendszert jobban górcső alá venni.

3. Nemzeti szabályozás és gyakorlat

A tanulmány jelen részében Franciaország, Németország, Svájc, és Anglia példáján röviden bemutatjuk a *Kompetenz-Kompetenz* elv érvényesülését, illetve megvizsgáljuk, hogy ezen országok jogrendszere milyen válaszokat ad a problémafelvetésben szereplő kérdésekre. Jóllehet a fenti országok Németország kivételével nem ültették át a Modelltörvényt, azonban ezek a jogrendszerek kiemelkedő jelentőségűek a nemzetközi választottbíráskodás szempontjából.

3.1. Franciaország

Annak ellenére, hogy a *Kompetenz-Kompetenz* elv pozitív oldala Franciaországban már fel-felbukkant a 19. századi bírói gyakorlatban, a francia Legfelsőbb Bíróság mégis sokáig hezitált azt elfogadni. A fő ellenérv elméleti szinten az volt ellene, hogy míg egy állami bíróság előtt tett

5 Modelltörvény 34. cikk (2) bek. i) és iii) pont.

6 UNCITRAL Model Law Digest 82.

7 HOLTZMANN, HOWARD M. – NEUHAUS, JOSEPH J.: *A Guide to the UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration: Legislative History and Commentary*. Kluwer Law and Taxation Publ., 1989. 303.

8 BARCELÓ, JOHN J. III: *Kompetenz-Kompetenz and Its Negative Effect – A Comparative View*. Cornell Legal Studies Research Paper No. 17–40. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3035485 (2020.02.05.).

9 A külföldi választottbíráskodási határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, New Yorkban 1958. június 10-én kelt Egyezményt („New York-i Egyezmény”). Magyarországon kihirdette az 1962. évi 25. számú törvényerejű rendelet. A New York-i Egyezmény II. cikk 3. pontja a *Kompetenz-Kompetenz* tétel negatív oldaláról rendelkezik.

10 A nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodásról szóló, Genfben 1961. április 21-én kelt Európai Egyezmény. Itthon kihirdette az 1964. évi 8. törvényerejű rendelet. Az Európai Egyezmény VI. cikk 3. pontja rendelkezik a *Kompetenz-Kompetenz* tétel negatív oldaláról.

Tanulmány

hatásköri kifogás nem vonja kétségbe a bírói minőséget, így arról az állami bíró nyilvánvalóan dönthet, addig választottbíráskodás esetén nem ilyen egyszerű helyzet. A hatásköri kifogás ugyanis kétfajta lehet: szűk körű vagy teljes körű. Első esetben a hatásköri kifogás *rationae materiae*, vagy *rationae personae* vitatja a választottbírói hatáskört – ti. hogy a hatáskör az érvényesített követelésre kiterjed-e, vagy az érintett személlyel szemben van-e helye választottbírói út igénybevételének. Második esetben a hatásköri kifogás a választottbírói megállapodás létezését, érvényességét, így végső soron a választottbíró bírói minőségét, jogilag kötelező döntés meghozatalára való képességét vonja kétségbe. Ez utóbbi esetben elméleti szinten egy paradox helyzet áll fenn, hiszen hogyan dönthetne egy olyan bíró a saját hatásköréről, akinek a bírói minősége is vitatott.

A francia Legfelsőbb Bíróság 1953-ban a *Courtieu-ügyben* a fenti gondolatmenetet követve teljes körű hatásköri kifogás miatt meg is vonta a választottbíráktól a saját hatáskörük kérdésében való döntést, mely döntés aztán a jogirodalomban éles bírálatokat kapott.¹¹ Motulsky¹² találó, pragmatikus megfogalmazása szerint „a felek egy időben és ugyanazzal az aktussal léttel és hatáskörrel ruházzák fel a választottbírókat; a választottbíró csak annyiban bíró, amennyiben a felek azzá akarták tenni, így azt állítani, hogy nem választottbíró, vagy nincs hatásköre, ugyanazt jelenti”.¹³ Így végül két évtizednyi hezitálás után a francia Legfelsőbb Bíróság 1971-ben, az *Impex-ügyben* mondta ki végérvényesen, hogy „a választottbírók kizárólagos hatáskörrel rendelkeznek arra, hogy megítéljék saját hatáskörüket (*juge de sa compétence*), mely döntést csak az ítélet érvénytelenítése, vagy végrehajtása során eljáró bíró kontrollál”.¹⁴ A fenti elvet 1980-ban a francia polgári eljárásjogi kódexben is kodifikálták, mely kiváló példa arra, hogy Franciaországban hogyan termékenyítette meg a jogtudomány a bírói gyakorlatot, ez utóbbi pedig a tételes jogot.¹⁵

Ami a jogorvoslattal nem támadott pozitív választottbírói hatásköri döntés súlyát illeti, az ilyen döntés *prekluzív* jellegét az újabb francia bírói gyakorlat megerősíti, mivel az ilyen mulasztás azzal jár, hogy a fél ezen „kártyát” később a választottbírói ítélet elleni érvénytelenítési perben már nem játszhatja ki, kivéve azt az esetet, ha a választottbírói hatásköri döntést nem közölték vele. Ellenkező esetben ugyanis – találó hasonlat szerint – a fél két asztalon is játszhatna (*jouer sur deux tableaux*), hiszen megvárhatná a választottbírói döntését, és csak akkor terjesztené elő hatásköri kifogását, ha az számára kedvezőtlen lenne.¹⁶

Ami a második és harmadik kérdést illeti, a francia jog alapvetően nem azt a célt helyezi előtérbe, hogy a választottbírói hatáskör kapcsán minél hamarabb végleges döntés szülessen, hanem sokkal inkább azt, hogy a választottbírói eljárást ne lehessen időhúzó taktikákkal késleltetni. Emiatt a francia joggyakorlat a *Kompetenz-Kompetenz* negatív oldalának nagyon erős hatást tulajdonít, elsőbbséget adva a választottbíróknak a saját hatáskörükről való döntésben. Ennek egyik első példája a *Zanzi-ügyben*¹⁷ hozott döntés, ahol párhuzamos eljárásokban egymásnak ellentmondó választottbírói és állami bírósági döntések születtek. A feszültséget végül – a választottbíráskodás javára – a Legfelsőbb Bíróság oldotta fel 1999-ben hozott ítéletében, melyben kimondta, hogy „a választottbírók jogosultak saját hatáskörükről dönteni, az állami bíróság nem dönthet előzetesen a választottbírói klauzula érvényességéről”.¹⁸

Ez alapján abban az esetben, amikor egy választottbírói megállapodás körébe tartozó pert állami bíróság előtt indítanak meg, az utóbbi hatáskörének hiányát állapítja meg kivéve, ha i) a választottbírói eljárás még nem indult meg, vagy ii) amennyiben a választottbírói megállapodás nyilvánvalóan semmis vagy nem alkalmazandó.¹⁹ A francia jog tehát elvben különbséget tesz akö-

11 LE BARS BENOIT: *Arbitrage Commercial International – Les grands arrêts du droit français*. LexisNexis SA, 2016 Paris. 60–61.

12 Henri Motulsky (1905–1971) francia jogász, professor, tevékenységét elsősorban a polgári eljárásjog és nemzetközi magánjog területén fejtette ki. A francia választottbíráskodásra gyakorolt hatását és népszerűségét jelzi, hogy tanulmányait összefoglaló *Études et notes sur l'arbitrage* című kötetet a halála után majd fél évszázaddal, 2007-ben ismét kiadták.

13 „L'arbitre n'étant un juge que dans la mesure où les parties l'ont voulu, dire qu'il n'est pas institué, ou dire qu'il n'est pas compétent, c'est exactement la même chose.” Ld. SERAGLINI, CHRISTOPH – ORTSCHIEDT, JEROME: *Droit de l'Arbitrage Interne et International*. LGDJ, Lextenso 2019. 211. Az idézett szöveg magyar fordítása e tanulmány szerzőjétől származik.

14 „Les arbitres disposent d'une compétence exclusive pour apprécier leur propre compétence, sous réserve du contrôle opéré par le juge de l'exequatur ou de l'annulation.” LE BARS: i. m. 53. Az idézett szöveg magyar fordítása e tanulmány szerzőjétől származik.

15 Code de procédure Civile Article 1465.

16 SERAGLINI–ORTSCHIEDT: i. m. 213–214. és 634.

17 A Zanzi-ügyben egy francia magánszemély vevő és egy olasz társaság eladó közötti üzletrész-adásvételi szerződés választottbírói klauzulája érvényességének kérdése merült fel arra tekintettel, hogy a francia jog 2001 előtt főszabályként semmisnek minősítette a nem kizárólag kereskedők közötti, hanem kereskedő és magánszemély közötti ún. vegyes választottbírói megállapodásokat. A felek között 1995-ben választottbírói eljárás indult, majd ezt követően az időközben fizetése képtelenné vált cég olasz csődgondnoka, Zanzi úr pert kezdeményezett a Cognac-i bíróság előtt a választottbírói klauzula érvénytelenségének megállapítása iránt, melyet 1996-ban első és másodfokon meg is nyert, majd ezt követően 1997-ben hozták meg a választottbírók a másik eljárásban ítéletüket. A francia Legfelsőbb Bíróság az első- és másodfokú bíróság ítéletét érvénytelenítette és kimondta a választottbírók elsőbbségét a saját hatáskörükről való döntéskor.

18 „...il appartient à l'arbitre à l'arbitre de statuer sur sa propre compétence ... la juridiction étatique est incompétente pour statuer, à titre principal, sur la validité de la clause arbitrage...” LE BARS: i. m. 71. A fenti szabályt belföldi ügyekben a francia eljárási kódex, a Code de Procédure Civile is rögzíti.

19 Code de Procédure Civile Art. 1448. A jogszabály ezen szakasza a nemzetközi ügyekben is alkalmazandó (Art. 1506).

zött, hogy az állami bíróságnak milyen időpontban kell döntenie a választottbírói hatásköréről. Amennyiben ugyanis a választottbírói eljárás már megindult, úgy a „választottbírói elsőbbség” elve érvényesül, tehát a választottbírói tanács a hatásköri vitában való döntésben elsőbbséget kap és az állami bíróság minden további vizsgálat nélkül *in limine litis* visszautasítja a keresetet. Olyan esetben, amikor a választottbírói megállapodás ellenére az állami bíróság előtt indítanak először pert, így ez utóbbinak van először lehetősége döntenie a választottbírói hatásköréről, úgy elvileg nem érvényesül a választottbírói elsőbbség elve. Ugyanakkor a francia bírói gyakorlat alapján a fenti különbség elhomályosul, mivel egyrészt az állami bíróság csak egy sommás, *prima facie* vizsgálatot folytat le, másrészt nagyon szűken értelmezi a „nyilvánvalóan semmis vagy nem alkalmazandó” kivételeket. Így a teljesség igénye nélkül, nem vonta maga után a semmisséget az, hogy ugyanabban a szerződésben állami bírósági és választottbírói kikötés is helyet kapott, mert a francia Legfelsőbb Bíróság megítélése szerint szerződésértelmezéssel feloldható az ellentét, melyre első körben a választottbírók jogosultak. Ugyanígy nem merítette ki a „nyilvánvalóan nem alkalmazandó” választottbírói megállapodás esetét az, amikor a fél pénzügyi helyzetének megromlására tekintettel a bírósághoz forduláshoz való jog kizárására hivatkozott a választottbírói klauzula miatt.²⁰

A fentiek alapján Franciaországban a „választottbírói elsőbbség” elve kvázi abszolút módon érvényesül, amikor hatásköri vita merül fel, és az állami bíróság előzetesen csak kivételesen dönt a választottbírói hatásköri vitában. Emögött az logika húzódik, hogy a választottbírói döntése saját hatásköréről úgyis csak „fogadás a jövőre” (*pari sur l'avenir*) hiszen a választottbírói ítélet meghozatalát követően az érvénytelenítési vagy végrehajtási szakaszban úgyis teljes, „de novo” hatásköri kontrollt gyakorol az állami bíróság, akit a választottbírói megállapítások egyáltalán nem kötnek sem ténybeli, sem jogkérdésekben.²¹ Emiatt a választottbírói elsőbbséget célszerű a „kronológiai” jelzővel minősíteni, hiszen pusztán időbeli elsőbbséget jelent.

A fentiek alapján látható, hogy Franciaországban könnyen előállhat az a helyzet, hogy a „sommás” *prima facie* vizsgálatot lefolytató állami bíróság téves döntése miatt egy olyan választottbírói szerződés alapján folytatnak le a felek egy teljes választottbírói eljárást, melyet utólag az érvénytelenítés során eljáró bíróság „de novo” típusú felülvizsgálatban már érvénytelennek minősít. Ennek kockázatviselői természetesen a felek, akik mindvégig jogbizonytalanságban voltak és finanszírozták az utóbb feleslegesnek bizonyuló eljárást. Ugyanakkor a francia jog

üzeneete egyértelmű: a választottbírói szerződés esetleges érvénytelenségének kockázatát viselik csak a felek, és a közforrásokból működő állami bíróságok lehetőleg ne legyenek terhelve „párhuzamos” eljárásokkal. Utóbbiak elég, ha csak azokban a választottbírói hatásköri vitákban döntenek, melyek a vitarendezési korábbi szakaszában egyéb módon – adott esetben a felek megegyezésével – nem zárulnak le.

3.2. Németország

Németország a *Kompetenz-Kompetenz* doktrína „hazája” ahol korábban ezt az elvet nemcsak abban az értelemben alkalmazták, hogy a választottbírók jogosultak döntenie hatáskörükről, hanem a feleknek olyan megállapodás megkötésére is lehetősége volt, hogy ez a döntés végleges, állami bíróság által utólag már nem volt felülvizsgálható (ún. *végső Kompetenz-Kompetenz*).²² A német jog azonban szakított a hagyományokkal, amikor 1998-ban átültették a Modelltörvényt, így a *Kompetenz-Kompetenz* tétel pozitív oldalát a német hatályos jog a Modelltörvény már említett 16. cikk (1) bekezdésével azonos módon deklarálja, mely eltérést nem engedő rendelkezésnek minősül.²³ A német jog szerint a Modelltörvény 16. cikk (3) bekezdése szerinti jogorvoslat elmulasztása *prekluzív* hatású, így amennyiben a választottbírói közbenső döntésében megállapítja hatáskörét, mely ellen az azt sérelmező fél elmulaszt 30 napon belül jogorvoslatot kezdeményezni, úgy a választottbírói ítélet elleni érvénytelenítési per során már nem hivatkozhat a hatáskör hiányára.²⁴

A Modelltörvényt átültető Németország jóval mérsékeltbb hatásokat tulajdonít a *Kompetenz-Kompetenz* negatív oldalának, mint Franciaország, továbbá a német jog a Modelltörvény átültetésén túl számos olyan rendelkezést vezetett be, mely kifejezetten kedvez a választottbírói hatásköri viták mielőbbi elbírálásának. A német rendszer a bírói kontroll típusa kapcsán különbséget tesz aközött, hogy a választottbírói megalakulását megelőzően, vagy azt követően merül fel a választottbírói hatáskör kérdése. A választottbírói tanács megalakulásáig a fél az állami bíróságtól kérelemmel (*Antrag*) kérheti a választottbírói eljárás megengedhetősége, vagy ennek ellenkezője megállapítását. Ez a jogintézmény egy kifejezett német sajátosság, amellyel Németország kiegészítette a Modelltörvény rendelkezéseit. Azt követően, hogy a választottbírói tanács megalakult, a választottbírói hatáskört vitató fél az állami bíróság előtt – a választottbí-

20 SERAGLINI-ORTSCHEIDT: i. m. 222.

21 SERAGLINI-ORTSCHEIDT: i. m. 652.

22 BÖCKSTIEGEL, KARL HEINZ – KRÖLL, STEFAN MICHAEL – NACIMIENTO, PATRICIA: *Arbitration in Germany: the Model Law in Practice*. Kluwer Law International. Austin, Boston, Chicago, New York, The Netherlands. 2008. 249–250.

23 Német Polgári Perrendtartás (ZPO) 1040. cikk.

24 Ld. a ZPO 1040 (3) bek.-hez fűzött kommentárt: BÖCKSTIEGEL – KRÖLL – NACIMIENTO: i. m. 253–254.

Tanulmány

róság előtt fekvő jogvitával azonos tárgyban – keresetet (*Klage*) indíthat a másik fél ellen. Az állami bírósági per alperese vitathatja az állami bíróság hatáskörét a választottbírói megállapodásra hivatkozva, mely esetben az állami bíróság dönt a választottbírói megállapodás érvényességéről, hatályáról, betarthatóságáról. Mindkét fenti esetben a választottbírói eljárás időközben szabadon folyhat és abban ítélet hozható, ugyanakkor az időközben megszülető bírósági döntés köti a feleket és a választottbíróiságot.²⁵ A választottbírói hatáskör felülvizsgálatának terjedelme nem pusztán sommás, hanem *de novo*, az állami bíróság teljes, érdemi vizsgálatot folytat le anélkül, hogy kötnék őt a választottbírói ténybeli és jogi következtetései.²⁶ A fentiek alapján megállapítható, hogy a német rendszer – az állami bírósági erőforrásokkal jóval nagyvonalúbban bántva, mint a franciák – viszonylag hatékonyan biztosítja azt, hogy választottbírói hatásköri vita mielőbb, véglegesen eldőljön.

3.3. Svájc

Svájcban – mely nem ültette át a Modell törvényt – a *Kompetenz-Kompetenz* elv elismerése a 19. századra nyúlik vissza, a hatályos jogban a tétel pozitív oldalát a nemzetközi magánjogi törvény és a polgári eljárásjogi kódex is kimondja.²⁷ A *Kompetenz-Kompetenz* pozitív oldala kapcsán Franciaországhoz hasonlóan Svájcban is az az uralkodó nézet, hogy még egy olyan bíróság is jogosult dönteni a saját hatásköréről, melynek nincs hatásköre, mivel a hatáskör szempontjából a választottbírói szerződés léte, érvényessége, illetve terjedelme szorosan összekapcsolódik egymással.²⁸ Amennyiben a választottbírói hatáskör közbenső választottbírói ítélettel megállapításra kerül, és ez ellen a hatáskört vitató fél nem él jogorvoslással, úgy annak *prekluzív* hatása van, mivel ilyen esetben a fél az eljárás későbbi szakaszában a választottbírói ítélet érvénytelenítése során már nem teheti újból vitássá a választottbírói hatáskör fennállását, így ez a kérdés véglegesen eldöntöttnek minősül.²⁹

Ami a *Kompetenz-Kompetenz* negatív oldalát illeti, a svájci jog a francia és német megoldás között foglal helyet, attól függően, hogy az adott ügyben hol van a választottbíráskodás helye. Így Svájcban olyan esetben, mikor választottbírói megállapodás körébe tartozó ügyben

először állami bíróság előtt indítanak pert, az állami bíróság nem állapítja meg hatáskörének hiányát, hanem tárgyalja az ügyet, ha i) az alperes nem vitatja a bíróság hatáskörét, vagy ii) ha a választottbírói megállapodás érvénytelen, hatálytalan, vagy betarthatatlan, vagy iii) ha a választottbírói tanácsot olyan okból nem lehet megalakítani, amelyért a választottbírói eljárás alperese nyilvánvalóan felelős.³⁰ Fordított esetben – tehát amennyiben második fórumként fordulnak az állami bírósághoz, a választottbírói eljárás megindítása után – az állami bírói fórum felfüggeszti az eljárást és várja a választottbírói hatásköri döntését.³¹ Ugyanakkor fontos megjegyezni, hogy a választottbírói hatáskör tekintetében az előzetes bírói felülvizsgálat terjedelme eltérő attól függően, hogy a választottbíráskodás helye Svájcban van vagy külföldön. Míg előbbi esetben az előzetes bírói felülvizsgálat csak *prima facie*, úgy az utóbbi esetben teljes körű, *de novo* hatásköri vizsgálatot folytatnak le a svájci bíróságok. A „kettős mérce” magyarázata az, hogy míg első esetben a svájci állami bíróság a választottbírói ítélet meghozatalát követően az érvénytelenítési szakaszban teljes kontrollt fog tudni gyakorolni, így nem indokolt, hogy már az előzetes vizsgálat során ugyanilyen mélységben vizsgálja a választottbírói hatáskört, addig abban az esetben, ha a választottbíráskodás helye külföldön van, nem biztos, hogy a svájci állami bíróság az eljárás későbbi szakaszában egyáltalán lesz-e abban a helyzetben, hogy hatásköri felülvizsgálatot tudjon gyakorolni. Így utóbbi esetben az előzetes hatásköri vizsgálat körében amiatt indokolt a szigorúbb mérce, mivel ellenkező esetben az állami bíróságok egy sommás vizsgálat keretében hozott döntéssel vonnák meg a féltől a svájci bírósághoz való fordulás jogát.³²

A fentiek alapján a svájci jog szerint a választottbírói hatásköri vita végleges eldöntésének időpontját is nagyban az befolyásolja, hogy a választottbíráskodás helye belföldön vagy külföldön van. Első esetben a svájci megközelítés a francia megoldáshoz áll közel, második esetben pedig inkább a német rendszerhez.

3.4. Anglia

Angliában az 1996-ban elfogadott választottbírói törvény³³ merített ugyan a Modell törvény rendelkezéseiből, de a szigetország a *Kompetenz-Kompetenz* tétellel kapcsolatosan – a tőle megszokott módon – a saját útját járja.

Ami a *Kompetenz-Kompetenz* pozitív oldalát illeti, a választottbírói törvény szerint a felek eltérő megállapodása hiányában a választottbírói tanács maga dönthet a

25 ZPO 1032. (1)–(3).

26 I.d. ZPO 1040 (3) bek.-hez fűzött kommentárt. BÖCKSTIEGEL-KRÖLL-NACIMIENTO: i. m. 141.

27 2008. december 19-i törvény a svájci polgári perrendtartásról (Svájci Pp.) 359. cikk (1) bek.; 1987. december 17-i törvény a svájci nemzetközi magánjogról (Svájci Nmjt.) 186. cikk (1) bek.

28 BERGER, BERNHARD – KELLERHEALS, FRANZ: *International and Domestic Arbitration in Switzerland*. Berne, Stämpfli Publishers 2015. 238.

29 BERGER-KELLERHEALS: i. m. 252–253. A szerzők *prekluzív* jelleg mellett a *konkluzív* hatást is hangsúlyozzák, a res judicatához hasonlítva a jogi helyzetet.

30 Svájci Pp. 61. cikk, Svájci Nmjt. 7. cikk.

31 Svájci Pp. 372. cikk (2) bek.; Svájci Nmjt. 9. cikk (1) bek.

32 BORN: i. m. 1120.

33 Arbitration Act 1996.

saját hatásköréről, azaz arról, hogy i) van-e érvényes választottbírói megállapodás; ii) a tanács megfelelően jött-e létre, és hogy iii) a választottbírói megállapodás alapján milyen ügyeket terjesztettek a választottbírói elé.³⁴ Ezzel összefüggésben angol kommentátorok a „*separability elv*” két elemére mutatnak rá, melyek közül az egyik, hogy a választottbírói megállapodás az azt tartalmazó szerződéstől autonóm, független megállapodás, a másik pedig az, hogy ebből következően a választottbírók jogosultak dönteni saját hatáskörükről.³⁵

A jogorvoslattal nem támadott pozitív választottbírói döntések *prekluzív hatása* kapcsán az angol választottbírói törvény kifejezetten rendelkezik arról, hogy amennyiben a választottbírói döntést hoz hatásköréről, az a fél, amely annak ellenére nem támadja ezt a döntést, hogy lehetősége lett volna rá, később már nem hivatkozhat a választottbírói hatáskör hiányára olyan okból, mely a döntés alapját képezte (*loss of right to object*).³⁶

Ami a *Kompetenz-Kompetenz* negatív oldalát illeti, a *Fiona Trust-ügy*³⁷ megerősíti, hogy általában a választottbírók jogosultak arra, hogy hatáskörükről elsőként döntenek, azonban ez nem abszolút elsőbbség. Olyan esetben, amikor választottbírói megállapodás ellenére állami bíróság előtt indítanak pert, az angol bíróság az eset körülményei alapján mérlegel. A praktikus angol hozzáállást jól jellemzi a következő bírói megállapítás: „... A bíróság a leggazdaságosabb utat keresi abban a kérdésben, hogy az igazi vitát hol rendezzék. Ez tűnik számomra a megfelelő megközelítésnek. De ez nem hatásköri, hanem mérlegelési kérdés...”³⁸ Ami a választottbírói hatáskör tárgyában hozott döntésének felülvizsgálatát illeti, az angol bíróságok a felek eltérő megállapodása hiányában teljes terjedelmű *de novo* kontrollt gyakorolnak.³⁹

A gazdaságosság jegyében az angol jog több eszközzel is biztosítja, hogy a választottbírói hatásköri vita már a vitarendezés korai szakaszában véglegesen eldőljön. Így egyrészt a Modelltörvényhez hasonlóan lehetővé teszi, hogy a választottbírói saját hatásköréről közbenső ítéletben döntsön, mely ellen külön jogorvoslatnak van helye, másrészt megengedi, hogy a választottbírói eljárásban részt vevő fél a többi fél egyetértésével, ennek hiá-

nyában a választottbírói engedélyével az állami bírósághoz forduljon a választottbírói hatáskör fennállása kérdésében.⁴⁰ Utóbbi esetben a bíróság többek között vizsgálja, hogy egy ilyen kérelem késedelem nélkül került-e előterjesztésre és hozzájárul-e a költségek csökkentéséhez. Ezt meghaladóan az angol jog azt is megengedi, hogy választottbírói eljárásban részt nem vevő fél állami bíróság előtt pert indítson a választottbírói megállapodás érvénytelenségének megállapítása iránt.⁴¹

IV.

A magyar szabályozás

1. A Kompetenz-Kompetenz a múltban – jogtörténeti kitekintés

A *Kompetenz-Kompetenz* elv a joggyakorlatban évszázadok óta ténylegesen jelen volt a magyar választottbíráskodásban, jóllehet a jogirodalom sokáig nem használta ezt az elnevezést. Jelen dolgozat keretei között nincs lehetőség teljes körű jogtörténeti elemzésre, de érdemes megemlíteni, hogy a *Kompetenz-Kompetenz* negatív oldala megjelenik már a XVIII. században a Planum Tabularéba felvett egyik döntésben, mely szerint az a fél, akit választottbírói szerződése ellenére fogtak perbe, kifogást emelhetett, mely alapján nem keresetet érdemben elutasító ítéletet, hanem ún. „leszállító ítéletet” hoztak, mely alapján a per megszüntetésre került. Mindez jelzi a választottbíráskodás processzuális felfogásának gyökereit a magyar jogban, szemben a korabeli német joggal, ahol ilyen esetben a perben érdemi ítéletet hoztak.⁴²

A Plósz-féle Pp. mellett, hogy a *Kompetenz-Kompetenz* negatív oldalát pergátló kifogás formájában intézményesítette, egyben indirekt módon deklarálta az elv pozitív oldalát is, mivel rendelkezése szerint a választottbírói eljárás annak ellenére folytatódhatott és abban ítélet is volt hozható, hogy valamelyik fél a választottbírói szerződés érvénytelenségét, illetve nem alkalmazandó voltát állította, feltéve, hogy ezeket a körülményeket jogerős bírói határozat még nem állapította meg.⁴³ Azt, hogy *Kompetenz-Kompetenz* elv mennyire részévé vált jogunknak, jól mutatja, hogy a rendszerváltás előtt a régi Pp. – melyet választottbíráskodás ügyének támogatásával nehéz lenne vádolni – lakonikusan szögezte le, hogy választottbírói szerződés esetén „más eljárásnak nincs helye”, míg a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett szervezett Kamarai Választottbírói részére „de facto” végső *Kompetenz-Kompetenz*

34 Arbitration Act Section 30 (1).

35 BLACKABY, NIGEL – PARTASIDES, CONSTANTINE – REDFERN, ALAN – HUNTER, MARTIN: *Redfern and Hunter on International Arbitration Sixth edition*. United Kingdom, Oxford University Press 2015. 341.

36 Arbitration Act 73 (2).

37 Fiona Trust & Holding Corp. v. Privalov [2007] EWCA Civ 20 (24 January 2007) <https://www.casemine.com/judgement/uk/Sa8ff7a960d03e7f57eb0edb> (2020.02.07).

38 Excalibur Ventures LLC v Texas Keystone Inc (2011) EWHC 1624 (Comm) (28 June 2011) „The court looks for the most economical way to decide where the real dispute should be resolved. That seems to me to be the correct approach here. But that is a matter of discretion, not jurisdiction.” Fordítás a szerzőtől. <https://www.casemine.com/judgement/uk/5b46f20a2c94e0775e7f12c2> (2020.02.07).

39 BORN: i. m. 1212–1214.

40 Arbitration Act Article 31–32.

41 Arbitration Act Article 72 (1).

42 FABINYI TIHAMÉR: *A Választottbíráskodás Budapest*, saját kiadás. 1926. 25–28.

43 A Polgári Perrendtartásról szóló 1911. évi I. tc. 180. § 4., illetve 779. §.

Tanulmány

jogkört biztosított, mivel ítélete ellen nem volt helye érvénytelenítési pernek.⁴⁴ Érdemes kiemelni, hogy ezen utóbbi szabály a rendszerváltást követően még az Alkotmánybíróság kontrollját is kiállta, mind a jogorvoslatához való jog, mind a bírósághoz való fordulás jogának kontextusában.⁴⁵ Jogtörténeti szempontból tehát megállapítható, hogy a magyar jog a Modelltörvény átültetését megelőzően a *Kompetenz-Kompetenz* pozitív és negatív oldalának egyaránt erős hatást tulajdonított.

2. Kompetenz-Kompetenz hatályos jogunkban

Magyarország 1994-ben a régi választottbírói törvény elfogadásával (rég Vbt.)⁴⁶ elkezdett járni a Modelltörvény által kijelölt úton és ezzel megindult a *Kompetenz-Kompetenz* elv erőzítője.

2.1. Kompetenz-Kompetenz pozitív oldal – prekluzív hatás kérdése

Ahogy említettük, a Modelltörvény alapvetően kedvez annak, hogy a hatásköri viták mihamarabb eldőljenek, rendelkezéseinek tükröképei a régi Vbt.-ben és a 2018-ban elfogadott új Vbt.-ben is megjelennek.⁴⁷ Ugyanakkor a Modelltörvény számos kérdést nem szabályozva teret enged a nemzeti jogalkotónak, mely szabadsággal sajnos a hazai jogalkotó vagy nem tudott élni, vagy nem kellőképpen átgondoltan élt. Így ami a Modelltörvény pozitív *Kompetenz-Kompetenz* definícióját illeti (16. cikk), azt a hazai jogalkotó gyakorlatilag módosítás nélkül teljesen átvette. Minthogy a pozitív választottbírói hatásköri döntés elleni Modelltörvény 16. cikk (3) bekezdése szerint fellebbezés nem lehetséges, a régi Vbt. egy „csonka”, jogorvoslati rendszert intézményesített. Így a régi Vbt. alapján, pozitív választottbírói hatásköri döntés elleni jogorvoslatot egyfokú nemperes bírósági eljárásban bírálták el és állami bíróság döntése ellen további jogorvoslatnak helye nem volt.⁴⁸ Ezen „csonka” jogorvoslatból, valamint a törvényjavaslat indokolásából – mely szerint a választottbírói hatásköréről való döntése „nem kizárólagos és nem is végleges” – a Legfelsőbb Bíróság azt a következtetést vonta le, hogy a pozitív választottbírói ha-

tásköri döntés elleni egyfokú nemperes eljárás kezdeményezése elmulasztásának nem lehet *prekluzív* hatása, ebből következően a fél az érvénytelenítési perben ismét *újrakezdheti a választottbírói hatásköri vitát*.⁴⁹ Ez azzal az eredménnyel jár, hogy a választottbírói hatáskör fennállásának kérdése a választottbírói ítélet meghozatalát követően is afféle Damoklesz kardjaként lebeg a felek feje felett, a végrehajtási eljárás végéig jogbizonytalanságban tartva őket. Ez a bírói gyakorlat tehát gyakorlatilag súlytalanná teszi a jogorvoslattal nem támadott pozitív választottbírói hatásköri döntést, relativizálva a *Kompetenz-Kompetenz* pozitív oldalát.

Itt kell megjegyezni, hogy az új Vbt. ezen a területen változást hozott, mivel a pozitív választottbírói hatásköri döntésekkel szembeni „csonka” jogorvoslatot *teljessé tette* azzal, hogy az elsőfokú állami bírói döntés ellen rendkívüli jogorvoslatként bevezette a felülvizsgálati kérelem előterjesztésének lehetőségét.⁵⁰ Sajnos a törvényjavaslathoz fűzött indoklás hallgat a fenti módon a jogorvoslati rendszer kiteljesítésének indokairól, és még közzétett eseti döntés sincs az új jogszabályi környezetben.

2.2. Negatív Kompetenz-Kompetenz erőzítője

A *Kompetenz-Kompetenz* negatív oldalának a Modelltörvényt tükröző magyar jogrendszer mérsékelt jogi hatást tulajdonít, mivel a régi Vbt. lehetőséget biztosított arra, hogy a választottbírói szerződés érvényességével, hatályával vagy betarthatóságával kapcsolatos kétely esetén az állami bíróság akár a választottbírói eljárás megindulása előtt, akár aközben vizsgálja a választottbírói hatáskörének fennállását, és az új Vbt. is ezt a szabályozást vette át. Ugyanakkor a bírói gyakorlatban az utóbbi évtizedekben megfigyelhető *Kompetenz-Kompetenz* negatív oldalának erőzítője is, mely folyamat legalább két területen tetten érhető. Egyrészt a Legfelsőbb Bíróság ezredforduló környékén kialakuló azon gyakorlatában, hogy az üzletszabályzatokban kikötött választottbírói megállapodásokat szokásostól eltérő szerződési feltételnek minősítette. Ezáltal a Legfelsőbb Bíróság gyakorlatilag felállította az általános szerződési feltételben kikötött *clausula compromissoria* nem létezésének vélelmét. A vélelemmel szemben pedig a választottbírói klauzulát alkalmazó felet szorította arra, hogy állami bíróság előtti perben bizonyítsa, hogy a választottbírói klauzula külön figyelemfelhívó tájékoztatást követően mégis a szerződés részévé vált, tehát létrejött.⁵¹ E gyakorlat aztán ke-

44 1952. évi III. törvény 360. § (3) bek., illetve 363. § (1) bek., melyek 1973. január 1. napjától voltak hatályban 1994. december 13. napjáig, a választottbíráskodásról szóló 1994. évi törvény hatálybalépéséig voltak hatályban. A Kamarai Választottbírói részére biztosított végső Kompetenz-Kompetenz már az 1952. évi 22. törvényerejű rendelet (Ppé.) 20. § (1) bek.-ben megjelenik.

45 Ld. 604/B/1990. AB határozat és 1282/B/1993. AB határozat.

46 Választottbíráskodásról szóló 1994. évi LXXI. törvény.

47 A Modelltörvény 8. cikkének a régi Vbt. 8. §-a, illetve az új Vbt. 9. §-a felel meg, míg a Modelltörvény 16. cikkének a régi Vbt. 24. §-a, illetve az új Vbt. 17. §-a.

48 A régi Vbt. 25. § (1) bek. szerinti döntés elleni jogorvoslat tárgyában hozott döntés ellen a régi Vbt. 53. § (1) bek. szerint további állami vagy rendkívüli jogorvoslat nem volt előterjeszthető.

49 Ld. a BH 2007.193. szám alatti eseti döntést.

50 Új Vbt. 7. § (4) bek.

51 BH 2001.131, EBH 2003.875. szám alatt közzétett eseti döntések.

vesebb mint két évtized alatt a fogyasztói szerződésekből eredő jogviták inarbitrábilításához vezetett el.⁵²

A másik hasonló jelenség a 2010-es évek elejétől ítélőtáblai szinten kezd kialakulni. Ez alapján a bíróságok betarthatatlannak minősítik az olyan választottbíróági megállapodásokat, ahol az azt megkötő felek egyike időközben felszámolás alá kerül. Jól jelzi, hogy a választottbíróági megállapodás betarthatatlansága csúszós lejtőre került, hogy az első ilyen tartalmú döntés még utal rá, hogy a betarthatatlanság kérdését egyedileg kell vizsgálni,⁵³ addig az azt követő döntések már automatizmusként betarthatatlannak minősítik a felszámolás alá került fél által kötött választottbíróági megállapodást.⁵⁴ Így tanúi lehetünk egy második – megdönthetetlennek tűnő vélelem – kialakulásának, mely szerint a felszámolás alá került szervezet által kötött választottbíróági megállapodás betarthatatlan.

Érdemes megfigyelni a párhuzamot, hogy a hazai állami bíróságok a fenti ügyekben – különösen a második esetben – a francia bírói gyakorlatból ismert *prima facie* típusú vizsgálatot folytatják le, csak éppen ellentétes előjellel: nem azt vizsgálják, hogy első ránézésre van-e a felek között érvényes választottbíróági megállapodás, hanem azt, hogy első ránézésre van-e bármilyen ok, mely azt érvényteleníti vagy betarthatatlanná teszi. Ezen „fordított előjelű” *prima facie* vizsgálat eredménye a *Kompetenz-Kompetenz* negatív oldalának eróziója, melynek következménye a választottbíróági megállapodások elértéktelenedése. A választottbíráskodás ugyanis alapvetően az üzleti élet hatékony vitarendezési módja, melyben egy üzleti partner felszámolás alá kerülése mindennapos jelenség, és arra akár egy gazdálkodó szervezet saját döntése alapján is sor kerülhet. A jelenlegi hazai megközelítés árt a választottbíráskodásnak, hiszen melyik fél kötné olyan vitarendezési megállapodást, amelynek kikényszeríthetősége azonnal megszűnik egy olyan jellemző – és a másik fél által egyoldalúan is előidézhető – gazdasági

helyzetben, mint az egyik fél felszámolási eljárás alá kerülése? Továbbá az a kérdés is felmerül, hogy a *Kompetenz-Kompetenz* negatív oldalát erodáló fenti bírói gyakorlat mennyiben alkalmas az új Vbt. által kitűzött azon cél elérésére, hogy a választottbíráskodás a polgári per valós alternatívája legyen.

2.3. Hatásköri vita korai, végleges lezárásának lehetősége

A választottbíróági hatásköri vita korai, végleges lezárását az jelenti, hogy e (rész)kérdésben minél hamarabb jogerős döntés születik. A fentiekben már említettük, hogy választottbíróági eljárás körben a régi Vbt. „csonka” jogorvoslati rendszere ezt nem támogatta, az új Vbt.-nek pedig még nincs kialakult bírói gyakorlata. Mivel azonban nem kizárt, hogy a választottbíróági eljárás megindulása után, vagy még azelőtt ugyanazon tárgyban állami bíróság előtt is pert indítanak, mely utóbbi eljárás ily módon „versenyhelyzetben” lesz a választottbíróági eljárással, érdemes megvizsgálni, hogy jelenlegi jogszabályi környezet és a joggyakorlat mennyire támogatja ugyanezt a célt. Ami a jogszabályi környezetet illeti, kijelenthetjük, hogy rendelkezésre állnak azok az anyagi és eljárásjogi eszközök, melyek a választottbíróági hatásköri vita korai, végleges állami bíróság előtti eldöntését lehetővé teszik, hiszen megállapítási kereset előterjeszthető, sőt a fél a szerződés érvénytelenségének megállapítását anélkül is kérheti, hogy az érvénytelenség jogkövetkezményeinek alkalmazását kéri, végül a per egyes elkülöníthető kérdéseiben részítélet hozható.⁵⁵

Ennek ellenére van olyan ítélőtáblai döntés, mely arról tanúskodik: az állami bíróság nem feltétlenül ismeri fel, hogy a választottbíróági hatásköri vita korai, végleges eldöntésével a jogbizonytalanság ideje lerövidíthető és ezzel jelentős erőforrások megkímélhetők.⁵⁶ Az említett ügy felperese egy választottbíróági klauzulát tartalmazó kölcsönszerződés adósaként indított az állami bíróság előtt polgári pert, elsődleges kereseti kérelme a választottbíróági kikötés érvénytelenségének megállapítására, másodlagos kérelme a kölcsönszerződés semmisségének megállapítására irányult. Annak ellenére, hogy az elsőfokú bíróság részítéletével megállapította a választottbíróági kikötés érvénytelenségét, a másodfokon eljáró ítélőtábla a választottbíróági megállapodás érvényességével kapcsolatos vitát olyan „eljárásjogi vitának” minősítette, melynek tárgyában – álláspontja szerint – nincs lehetőség ítéleti döntés meghozatalára.

52 A 3/2013. számú PJE határozat fogyasztói szerződésben tisztességtelennek nyilvánította az általános szerződési feltételen, vagy egyedileg meg nem tárgyalta feltételen alapuló választottbíróági kikötést. Az ezt követően hatályba lépő Ptk. a fogyasztói szerződésben a választottbíróági kikötés semmisségét deklarálta [Ptk. 6:103. § (3) bek.; 6:104. § (1) bek. i) pont]. Majd a folyamat beteljesedéseként az új Vbt. objektív arbitrábilítási tilalmat állított fel fogyasztói szerződésből eredő jogvitákra [Vbt. 2. § (3) bek.].

53 EBD 2014.11.4.G szám alatti eseti döntés. A döntés és a betarthatatlanság kérdésének részletes elemzésére ld. Boronkay Miklós és Okányi Zsolt tanulmányait. BORONKAY MIKLÓS: *A fizetésképtelenség hatása a választottbíróági szerződésre*. In: A Kereskedelmi Választottbíróaság Évkönyve 2018. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest 2019. 222–239.; OKÁNYI ZSOLT: *Fizetésképtelen társaságok a választottbíróági eljárásban: a választottbíróági kikötés betar(t)atása és a törvényes bíróhoz való jog*. In: A Kereskedelmi Választottbíróaság Évkönyve 2018. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest 2019. 239–251.

54 Pécsi Ítélőtábla Gf.40.041/2014/11. számú határozata, Fővárosi Törvényszék G.42.087/2016/31. számú határozata, Debreceni Törvényszék G.40.169/2015/42. számú határozata. Az automatizmus problémáját emeli ki OKÁNYI: i. m. 242.

55 Pp. 172. § (3) bek. és Ptk. 6:108. § (2) bek.; Pp. 341. § (2) bek.

56 ÍH 2015.26. szám alatt közzétett eseti döntés, mely a Fővárosi Törvényszék választottbíróági szerződés érvénytelenségét megállapító részítéletét hatályon kívül helyezte. Fővárosi Ítélőtábla 5.Pf.21.478/2013/3.

Tanulmány

Nem vitatva, hogy az adott eset valamennyi részletét jól ismerő másodfokú bíróság feltehetően megalapozottan tud dönteni arról, hogy az ügyben egy részítélet mennyire szolgálja az eljárás hatékony befejezését, mégis egy ilyen általános, az adott jogvita kereteit meghaladó tilalom felállítása nem indokolt. Egyrészt a fenti megközelítés dogmatikai alapon is erősen vitatható, hiszen ez az érvelés a választottbírói megállapodás egyoldalú, pusztán „processzuális felfogásán” alapul, melyet már az 1911. évi Plósz-féle Polgári Perrendtartás, illetve a II. világháború előtti jogirodalom is meghaladott, lényegében vegyes, anyagi és eljárásjogi természetűnek tekintve a választottbírói szerződést.⁵⁷ Ugyanakkor a kizárólag „processzuális felfogás” gyakorlati hatása még súlyosabb: kizárja annak az elvi lehetőségét, hogy az állami bíróság előtt folyó választottbírói hatásköri vitában a végleges döntés a vitarendezés korai szakaszában, a teljes bizonyítási eljárás lefolytatását megelőzően megszülessen.⁵⁸

V.

A hazai gyakorlat nemzetközi kontextusban – javaslatok

1. A jogösszehasonlítás alapján megállapítható, hogy a választottbíráskodás területén vezető szerepet betöltő jogrendszerek bizonyos kérdésben megosztottak, azonban vannak olyan területek, ahol egyértelműek a nemzetközi trendek.

Így ami a *Kompetenz-Kompetenz* pozitív oldalát és ezen belül pozitív választottbírói hatásköri döntés súlyát illeti, ebben a kérdésben gyakorlatilag a vizsgált jogrendszerek azonos álláspontot foglalnak el. A fenti országokban a választottbírói pozitív hatásköri döntése elleni jogorvoslat elmulasztása kizárja, hogy a felek – új körülmények felmerülése hiányában – a hatásköri vitában hozott döntést utólag vitathassák. A jogorvoslat elmulasztásának *prekluzív* hatása mindenképpen a választottbírói hatásköri döntés véglegességét, így a jogbiztonságot

erősíti. Emellett időt és költséget takarít meg mind a felek, mind a jogrendszer többi szereplője részére, így az nemcsak a választottbíráskodás hatékonyságát szolgálja, hanem tehermentesíti az állami bírósági rendszert is.

Sajnos a régi Vbt. „csonka jogorvoslati rendszere” miatt kényszerpályán mozgó hazai bírói gyakorlat a fenti nemzetközi trendtől *eltérő útra tévedt*, így a jelenlegi gyakorlat lehetővé teszi, hogy a pozitív választottbírói hatásköri döntés ellenére a felek bármelyike utóbb ismét „felmelegítse” a választottbírói hatásköri vitát. A jelen cikk szerzőjének álláspontja szerint az új Vbt. „csonka” jogorvoslati rendszert kiteljesítő rendelkezését – történeti, illetve rendszertani kontextusban – úgy kell értelmezni, hogy az a jogorvoslattal nem támadott pozitív választottbírói hatásköri döntést *prekluzív hatással* ruházza fel. Remélhetőleg az új Vbt. értelmezése során a hazai bírói gyakorlat a fentivel azonos következtetésre fog jutni.

2. A *Kompetenz-Kompetenz* negatív oldala kapcsán nemzetközi szinten jellemző a *megosztottság*. Franciaország „abszolút elsőbbséget” ad a választottbíráknak, hogy saját hatáskörükről döntsenek, mely kétségtelenül alkalmas az alperesi „időhúzó taktikák” visszaszorítására, és mindennek költségét a felek viselik. Svájc közel áll a francia felfogáshoz, amennyiben a választottbíráskodás helye belföldön van.

Ezzel szemben Németország és Anglia a választottbírói hatáskör vonatkozásában teljes terjedelmű, *de novo* előzetes állami bírói kontrollt engednek. A hazai gyakorlat „fordított előjelű” *prima facie* vizsgálata ezekhez képest mindenképpen rossz értelemben vett magyar sajátosság. Ha már a jogalkotó a Modelltörvény átvételével automatikusan mérsékelt hatást adott a *Kompetenz-Kompetenz* negatív oldalának, teret engedve annak, hogy az eljárás bármely szakaszában sor kerüljön a bírói kontrollra, ez utóbbinak egyrészt nem sommás, *prima facie* jellegűnek, hanem teljes körűnek kellene lennie, másrészt megfelelő előjellel kellene lefolytatni.

Itt érdemes megjegyezni, hogy az *Európai Egyezmény* azon szabályából, amely csak „alapos ok” fennállása esetén teszi lehetővé a választottbírói hatásköri vita állami bíróság általi eldöntését, nyilvánvalóan egy *teljes körű* bírói vizsgálat követelménye vezethető le. Ennek szellemében az lenne a helyes megközelítés, hogy amennyiben az állami bíró bármely olyan jelet érzékelne, mely a választottbírói megállapodás érvénytelenségét okozhatja, érdemben kellene megvizsgálni a *teljes tényállást*, a *favor arbitri* elv mentén, és nem vélelmek kialakításával automatikusan a választottbírói megállapodás érvénytelenségére következtetni.

3. Ami a *Kompetenz-Kompetenz* két oldalának egyen-súlyát jelenti, megállapítható, hogy a francia rendszer ezt nem kezeli prioritásként, hiszen az előzetes állami bírói kontroll „*prima facie*” jellege azt eredményezheti, hogy egy érvényes választottbírói megállapodást soha nem kötő félnek – időt és költséget nem kímélve – mindvégig

57 L.d. FABINYI: i. m. 38. A szerző idézi a Plósz-féle Pp. miniszteri indoklását: „a választott-bírói iránti szerződésről némely magánjogi törvény is rendelkezik. Valóban a választott-bírói szerződés nemcsak peres eljárási, hanem anyagi jogi rendelkezést is követel. Minthogy azonban a processualis elemek túlnyomóak és az egységes szabályozás célszerű, [...] ennélfogva a Pp. a választott-bírói intézményét egészében szabályozza.” Emellett a II. világháború előtti jogirodalom választottbíráskodással foglalkozó két kiemelkedő hazai szerzője, Fabinyi Tihamér és Újlaki Géza is vegyes természetűnek tekintette a választottbírói szerződést, melyben az eljárási elemek vannak túlsúlyban. FABINYI: i. m. 47. ÚJLAKI GÉZA: *A választottbíráskodás kézikönyve*. Budapest, Dick Manó Kiadása 1927. 9–10.

58 Jóllehet a Pp. 341. § (2) bek. alapján a részítélet meghozatalát követően hatályon kívül helyezhető a beszámításra, illetve viszontkeresetre vonatkozó tárgyalásra tekintettel, ennek ellenére hatékony eszköz lehet a választottbírói hatásköri vita korai végleges eldöntésének, amennyiben az eljáró bíró a részítélet tárgyát képező kérdéseket az adott ügyben előterjesztett felperesi, illetve alperesi kérelmekre tekintettel megfelelően határozza meg.

részt kell vennie a választottbíróági eljárásban, amit az utólagos *de novo* bírói kontroll *ex tunc* hatállyal érvényteleníthet. Svájc közel áll a francia felfogáshoz, amennyiben a választottbíráskodás helye belföldön van. Az viszont tény, hogy a fenti jogrendszerekben ezeket a kockázatokot döntően a feleknek kell viselniük, így a társadalmi költségviselés nem jelentős. Ezzel szemben Németország és Anglia a választottbíróági hatáskör vonatkozásában teljes terjedelmű, *de novo* előzetes állami bírói kontrollt engednek, ugyanakkor különböző kiegészítő szabályokkal támogatják a választottbíróági hatásköri vita mielőbbi eldöntését. Így végső soron a *de novo* előzetes bírói kontrollban költségviselői nem csak a felek, hanem az egész társadalom, de a túl nagy összköltség kockázatát a kiegészítő szabályok megfelelően enyhítik, így megvan az esély, hogy rövid idő alatt, kevés ráfordítással véget érjen a jogbizonytalanság.

Magyarországon ugyanakkor kialakulóban van egy olyan joggyakorlat, melynek sikerül a fent említett két nemzetközi irány *hátrányos vonásait ötvöznie*: egyrészt a jogbizonytalanságot, másrészt a magas magán- és társadalmi költséget. A pozitív választottbíróági hatásköri döntés *prekluzív* hatásának hiánya ugyanis magában rejti azt a bizonytalanságot, hogy a választottbíróági ítélet meghozatala után, az érvénytelenítési per során merül fel újra a hatáskör kérdése. A *Kompetenz-Kompetenz* negatív oldalának *eróziója* emellett nagy mennyiségben terelhet állami bíróságok elé olyan ügyeket, ahol választottbíráskodást kötöttek ki a felek. E párhuzamos eljárásokban azonban a választottbíróági szerződés érvénytelenségére irányuló megállapítási kereset elvi kizártságot valló „processzuális felfogás” megduplázhatja ezt a bizonytalanságot, hiszen a választottbíróági hatásköri vita emiatt csak a jogvita érdemi lefolytatását követően dőlhet el, több év pereskedés után. Így egymással párhuzamosan futó választottbíróági és állami bíróság előtti eljárások teljes körű lefolytatását követően derülhet ki véglegesen azon előkérdésre adott válasz, hogy kinek van hatásköre döntést hozni. Mindez a magán- és a társadalmi források egyidejű, hosszabb ideig tartó igénybevétele jelentheti egy

olyan kérdésben, mely a vitarendezésben érdekelt felek szempontjából sem érdemi jellegű. A jogbizonytalanság árát pedig végül a választottbíráskodás fizeti meg, melytől a racionális gazdasági szereplők elfordulhatnak.

VI. Záró gondolatok

A Modelltvörvény átültetése óta eltelt időben, hazánkban a *Kompetenz-Kompetenz* doktrína *eróziója* zajlik állami költségviselés mellett. A költségviselés csökkentésének egyik lehetséges módja a választottbíráskodás marginalizálása a gazdasági szereplők között, hiszen kevesebb választottbíráskodási kikötés esetén kevesebb választottbíróági hatásköri vita várható. Jelen tanulmány írója reméli, hogy ez nem célja sem a jogalkotásnak, sem a jogalkalmazásnak, különös tekintettel arra, hogy az új Vbt. a választottbíráskodást a peres eljárás valós alternatívájának tekinti.

Az állami költség csökkentésének másik, a jelen tanulmány írója által javasolt módja az, hogy a *Kompetenz-Kompetenz* elv a *favor arbitri* jegyében a helyére kerül a hazai jogalkalmazásban úgy, hogy az elv *pozitív és negatív oldala egyensúlyban működik*, biztosítva a választottbíróági hatásköri viták korai, végleges eldöntését. A *Kompetenz-Kompetenz* elv pozitív oldala kapcsán reményt keltő az új Vbt. által a pozitív választottbíróági hatásköri döntés vonatkozásában bevezetett *teljes jogorvoslati rendszer*, mellyel a jogalkalmazás a súlytalanságból ismét a gravitációs erőterbe helyezheti a választottbíróóság saját hatásköréről hozott döntését. Ezzel párhuzamosan sürgető lenne a „fordított előjelű” *prima facie* vizsgálatot lefolytató gyakorlat, valamint a választottbíróági hatásköri viták korai eldöntését akadályozó tisztán „processzuális felfogás” *felülvizsgálata*, annak elkerülése érdekében, hogy állami költségviseléssel tartunk fenn jogbizonytalanságot úgy, hogy annak árát végül a választottbíráskodás mint alternatív vitarendezési mód fizeti meg.